

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ – ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

Ονοματεπώνυμο: Ξανθέας Γεώργιος

Αριθμός Μητρώου: Ξ2016085

Πτυχιακή Εργασία

Μετάφραση και σχολιασμός αποσπάσματος του άρθρου του
Christopher J. Einolf με τίτλο “The Fall and Rise of Torture: A
Comparative and Historical Analysis”

Μέλη Επιτροπής Εποπτείας:

Α’ Επιβλέπων: Παναγιώτης Κελάνδριας

Β’ Επιβλέπουσα: Αναστασία Παριανού

ΚΕΡΚΥΡΑ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2020

Πίνακας περιεχομένων

1. Εισαγωγή.....	4
2. Πρωτότυπο.....	5
3. Μετάφρασμα.....	15
4. Σχολιασμός.....	27
4.1 Κειμενική Ανάλυση.....	27
4.2 Μεταφραστικά Προβλήματα.....	29
4.2.1 Πραγματολογικά Προβλήματα.....	29
❖ Διαφορά στον χρόνο και τον τόπο.....	29
4.2.2 Διαγλωσσικά Προβλήματα.....	30
❖ Πολυσημία στην γλώσσα-στόχο.....	30
❖ Τοπωνύμια.....	31
❖ Απαλοιφή.....	31
❖ Προσθήκη.....	31
5. Επίλογος.....	32
6. Βιβλιογραφία.....	33

1. Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία καταρτίστηκε από τον Ξανθέα Γεώργιο, προπτυχιακό φοιτητή του Τμήματος Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου κατά το ακαδημαϊκό έτος 2019-2020. Ως μέλη της επιτροπής εποπτείας παρουσιάζονται ως πρώτος επιβλέπων ο καθηγητής Παναγιώτης Κελάνδριος και η καθηγήτρια Αναστασία Παριανού ως δεύτερη επιβλέπουσα καθηγήτρια. Η παρούσα εργασία έχει ως θέμα την μετάφραση και τον σχολιασμό του άρθρου του Christopher J. Einolf, αναπληρωτή καθηγητή του Northern University of Illinois στο τμήμα της Κοινωνιολογίας, με τίτλο «The Fall and Rise of Torture: A Comparative and Historical Analysis». Το άρθρο δημοσιεύθηκε στην ιστοσελίδα «Sociological Theory» τον Ιούνιο του 2007 και αποτελεί μια συγκριτική και ιστορική ανάλυση για την ιστορία των βασανιστηρίων. Συγκεκριμένα, αναλύονται οι μέθοδοι βασανισμού σε διάφορες ιστορικές περιόδους, από την αρχαία Ελλάδα, την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και τον Μεσαίωνα έως και την σημερινή εποχή. Παράλληλα, δίνονται κάποιοι σύντομοι ορισμοί για τα βασανιστήρια, με σημαντικότερο εκείνο της Διεθνούς Αμνηστίας. Μέσα από στατιστικές και περιπτωσιολογικές μεθόδους ο καθηγητής Einolf καταλήγει σε τέσσερα βασικά μοτίβα βασανισμού που ακολουθούνται σε από όλες τις κοινωνίες ανά τους αιώνες. Τέλος, πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι στο συγκεκριμένο άρθρο εξετάζεται η άνοδος και η πτώση των βασανιστηρίων ως φαινόμενο, όπως ακριβώς δηλώνει και ο τίτλος του. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος για την εργασία μου δεν ήταν τυχαία, καθώς το ενδιαφέρον μου για ιστορικές αναλύσεις είναι μεγάλο. Επιπλέον, σημαντικό ρόλο σε αυτή μου την απόφαση διαδραμάτισαν οι καινούργιες πληροφορίες που «βομβαρδίζουν» τον αναγνώστη σχετικά με τα βασανιστήρια σε διάφορες ιστορικές περιόδους, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο αποδίδονται.

2. Πρωτότυπο

The Fall and Rise of Torture: A Comparative and Historical Analysis*

CHRISTOPHER J. EINOLF

University of Virginia

Torture was formally abolished by European governments in the 19th century, and the actual practice of torture decreased as well during that period. In the 20th century, however, torture became much more common. None of the theories that explain the reduction of torture in the 19th century can explain its resurgence in the 20th. This article argues that the use of torture follows the same patterns in contemporary times as it has in earlier historical periods. Torture is most commonly used against people who are not full members of a society, such as slaves, foreigners, prisoners of war, and members of racial, ethnic, and religious outsider groups. Torture is used less often against citizens, and is only used in cases of extremely serious crimes, such as treason. Two general 20th-century historical trends have caused torture to become more common. First, an increase in the number and severity of wars has caused an increase of torture against enemy guerrillas and partisans, prisoners of war, and conquered civilian populations. Second, changes in the nature of sovereignty have caused an expansion in the definition of acts constituting treason.

In 2004, the world was shocked by the sight of photos of torture conducted by U.S. soldiers at the Abu Ghraib prison in Iraq. Later news stories revealed that British soldiers had tortured Iraqi prisoners of war as well, and that U.S. forces had tortured prisoners in Afghanistan and at the U.S. military base at Guantanamo Bay, Cuba (Danner 2004; Greenberg and Dratel 2005).

*The author wishes to thank Donald Black, Randall Collins, Steve Nock, Tanya Omeltchenko, and Rebecca Yurman for their comments and suggestions. Address correspondence to: Christopher J. Einolf, Department of Sociology, P.O. Box 400766, Charlottesville, VA 22904-4766. Tel.: +(434)-924-7293; Fax: +(434)-924-7028; E-mail: cje9h@virginia.edu
Sociological Theory 25:2 June 2006 C American Sociological Association. 1307 New York Avenue NW, Washington, DC 20005-4701

These events have opened up an extensive public and academic debate about torture. Most Americans have expressed shock and disbelief that American citizens could inflict such terrible tortures on other human beings.

Foreign critics of the United States have claimed that the acts of torture demonstrate the United States' racism, imperialism, and hypocrisy, and some have used the incidents to devalue Western conceptions of human rights in general. Even before Abu Ghraib, some scholars argued that there is little difference between liberal democracies and other societies in the use of torture, or that there has been no progress in the modern period in the eradication of torture. The photos from Abu Ghraib seem to support this claim.

This article investigates the problem of the continuing prevalence of torture in the 20th century, including torture committed by liberal democracies. It attempts to answer the question of why torture continues, despite its formal abolition, and why the practice of torture actually increased in the 20th century over the 19th. The article is structured as follows. I first offer a sociological definition of torture, and address some methodological problems inherent in making historical arguments about torture. I then review four theories of the abolition of torture. These theories succeed in explaining the decrease of torture in the 19th century, but fail to explain its resurgence in the 20th. I also review Rejali's argument (1994) that torture did not decrease during the transition to modernity but only changed in character. While this argument has some validity, I argue that it is incomplete, and I offer my own argument for the fall and rise of torture.

I propose that there are general patterns in the practice of torture, which predict the use of torture across societies and time periods, and that the rise of torture during the 20th century can be explained by reference to these general patterns. During the past century, as in earlier historical periods, governments have used torture less often against their citizens, but more often against people who are not full members of a society, such as slaves, foreigners, prisoners of war, and members of racial, ethnic, and religious outsider groups. When torture is used against citizens, it is most commonly used in response to extremely serious crimes, such as treason, and where the state is perceived to be under threat.

The rise of liberal democratic states during the 20th century has caused a decrease in the practice of state torture against citizens, but this decrease has been offset by three other developments that have caused an increase in torture. First, changes in the quantity, intensity, and nature of military conduct have led to an increase of torture of

prisoners of war and the civilian populations of occupied territories. Second, the prevalence of civil conflicts in states divided along racial, ethnic, and religious lines may explain some of the incidence of torture in the 20th century. Finally, changes in the nature of the sovereign have brought about an expanded definition of treason, and states have also become more effective at monitoring and prosecuting treason.

DEFINING TORTURE

Societies and legal systems have employed a wide variety of definitions of torture at different points in history, and have also differed on whether torture is viewed as a valid legal tool or a prohibited and immoral practice. Scholars of torture sometimes use poorly articulated definitions of torture (Asad 1996), or draw their definitions directly from legal practice (Langbein 1977; Ruthven 1978). To make cross-cultural and historical comparisons, it is necessary to adopt a single definition of torture that will apply in all cases.

The contemporary legal definition of torture, contained in the United Nations Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman, and Degrading Treatment and Punishment, is:

any act by which severe pain or suffering, whether physical or mental, is intentionally inflicted on a person for such purposes as obtaining from him or a third person information or a confession, punishing him for an act he or a third person has committed or is suspected of having committed, or intimidating or coercing him or a third person, or for any reason based on discrimination of any kind, when such pain or suffering is inflicted by or at the instigation of or with the consent or acquiescence of a public official or other person acting in an official capacity. It does not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to lawful sanctions.

As this definition rests on modern, Western standards of morality and law, it is not useful in a cross-cultural, historical study of torture. The legal definition is also problematic in that it makes the motive of the person inflicting the “severe pain and suffering” essential to the definition of torture, as motive may be impossible to determine in many historical cases.

To make cross-cultural and historical comparisons possible, this article defines torture in terms of behaviors alone, leaving out questions of morality or motive. *Torture is an*

act in which severe physical pain is intentionally inflicted on a person by a public official while that person is under the custody or control of that official, where there has not been, or has not yet been, a formal finding of guilt. This is a very narrow definition of torture, as it excludes psychological torture, corporal punishment made after a formal finding of guilt, and physical pain inflicted by nongovernmental actors. This narrow definition is used in order to include only those actions that nearly all societies would agree were torture. A narrow definition also makes it possible to focus the analysis, an important consideration in that the range of societies studied in this article is so broad. Cross-cultural and historical studies of corporal punishment, the death penalty, genocide, massacres of enemy civilians and prisoners of war, the infliction of physical pain by nongovernmental actors, and psychological torture would also be important and useful, but are beyond the scope of this article.

To further clarify the definition of torture, it is helpful to examine what actions would not qualify as torture under this definition. These include injuries suffered accidentally by a prisoner in custody, and interrogation without violence or the infliction of pain. Pain inflicted by a police officer in the course of apprehending a suspect who is struggling or attempting to escape would not be torture, unless of course the police officer continues to inflict pain after the subject is under the police officer's control. Painful types of religious penance, where the penitent person accepts the infliction of harm by a religious leader, are not torture, as the person undergoes the pain voluntarily. Finally, medieval ordeals are not considered torture, even though some ordeals involved pain, as inflicting pain was not the goal of the ordeal. Instead, pain was an incidental part of a procedure designed to ascertain God's opinion of whether the person was truthful or untruthful, guilty or innocent. Some ordeals, such as the ordeal to test for witchcraft by having a suspected witch float in water (on the theory that water would "reject" a witch as unnatural and a witch would float), did not involve pain at all, demonstrating that the infliction of pain was not a necessary component of the ordeal (Bartlett 1986; Langbein 1997:76–77; Nock 1993:75–108).

There are striking similarities in the methods of torture used across societies, which can probably be explained by the limited range of ways one can inflict pain on the body without causing life-threatening damage. Common forms of torture include beatings, the application of electrical shock, rape and sexual assault, the infliction of burns, painful stretching of the limbs, crushing of the body or parts of the body, near-drowning, and being forced to maintain an uncomfortable position for a painfully long

period of time (Forrest 1996; Amnesty International 2000). Excessively harsh conditions of imprisonment can also be seen as torture, although what is considered “excessive” may vary from individual to individual and by societies.

Torture methods used in contemporary times resemble those used in earlier historical periods, with some exceptions. Rape and sexual assault seem to have been less common during historical periods and in cultures where torture was legal and formally regulated, although it is possible that sexual torture and rape were widely practiced but not recorded in historical documents. The most significant recent innovation in torture methods is electric shock torture, a widely used current technique that was not available before the 20th century. The popularity of electric shock torture, as well as some purely psychological forms of torture such as sleep deprivation and sexual humiliation, can be explained in part by the rise of human rights monitoring. Since human rights advocates have made it politically costly for regimes to use obviously detectable torture methods, some regimes have responded by adopting electric shock torture and other methods that do not leave visible scars (Rejali 2003, 2006; Ron 1997).

While the definition of torture used here does not incorporate any assumption about the motive of the torturer, several motives are commonplace. These include gathering information, forcing confessions, asserting social control through the spread of terror, and punishing people who are considered enemies of the state. Within this article, physical harm is considered torture only if inflicted before or in lieu of a formal finding of guilt. Physical harm inflicted after a judicial finding of guilt is defined as corporal punishment, not torture.

METHODOLOGICAL PROBLEMS IN STUDYING TORTURE

This article takes its title, “The Fall and Rise of Torture,” from the assertion of some historians that torture was fully abolished in theory and nearly abolished in practice in 19th-century Europe, only to return with a vengeance in the 20th century (Peters 1996:97–105; Ruthven 1978:173–74, 281–98). It is not clear whether the practice of torture outside of Europe followed the same pattern, and the limitations of the historical record probably render this question unanswerable. One expert on the use of quantitative data for the study of human rights states that statistics on human rights violations “simply do not exist in any systematic form” before the 20th century. Even in the 20th century, accurate statistics are impossible to obtain, given how careful

governments have been to conceal their acts of torture from the international community (Goldstein 1992:42–47).

While the deficiencies of the historical record make it impossible to generate numerical estimates of the prevalence of torture, enough evidence exists, in the form of general historical accounts and case studies, to detect trends and draw some general conclusions¹. Torture was legal, morally accepted, and commonplace in most ancient, medieval, and early modern societies. Torture was banned in the West in the 18th and 19th centuries, and its practice within Western countries decreased during this time; whether torture was common in the non-Western world during the 19th century is not clear. During the 20th century, torture increased greatly in Europe with the rise of communist and fascist states and the coming of the two world wars, and then decreased again after the defeat of the Axis powers in 1945 and the fall of communism in 1989. In the non-Western world, torture was common throughout the 20th century, representing either an increase over or a continuation of 19th-century practices. Today, torture is rarely practiced by liberal democracies against their own citizens, but occasionally practiced by liberal democracies against suspected terrorists and prisoners of war. Torture is widely practiced by nondemocratic governments, against foreigners and citizens alike.

REVIEW OF THE LITERATURE

Despite the importance of the topic, there are relatively few sociological studies on torture, and fewer that are cross-cultural or comparative historical in focus. Some psychologists and sociologists have tried to understand the motives and thoughts of torturers (Conroy 2000; Gibson 1997; Haritos-Fatouros 2003; Huggins 2002; Huggins et al. 2002), and have examined torturers' social construction of reality (Abrahamian 1999; Crelinstein and Schmid 2003; Taussig 1984). Others have described torture as

¹ Comprehensive histories include Langbein (1977), Peters (1996), and Ruthven (1978). Pre- 20th century case studies include Abrahamian (1999), Arnold (1985), Chattopadhyay (2000), De Ste. Croix (1999), DuBois (1991), Foucault (1997), Garnsey (1970), Hanson (1991), Heath (1982), Rejali (1994), and Silverman (2001). While exact statistics are not available, there is fairly good documentation of torture conducted in the 20th century. For torture in the first half of the century, the passage of time and the change or defeat of regimes has made it possible for researchers to gain access to government records on torture by fascist and communist governments (Courtois et al. 1999; DeLarue 1964; Johnson 1999) and by democratic governments fighting anti-colonial insurgencies (Anderson 2005; Elkins 2005; Maran 1989; Talbott 1980). Since the 1970s, Amnesty International, Human Rights Watch, Freedom House, and the U.S. State Department have been systematically collecting information on human rights abuses throughout the world, and publishing this information in a wide variety of books, papers, and reports.

a ritual that establishes community boundaries, unites members of the community against transgressors, and establishes social hierarchies (Abrahamian 1999; Collins 1974; Gregory and Timmerman 1986). Scarry (1985) has described how torturers use pain to destroy victims' sense of self, voice, and reality. Finally, political scientists and political sociologists have described the social and political factors that predict the prevalence of torture and other human rights abuses within countries in the contemporary world (Cingranelli and Richards 1999; Gomez 2003; Henderson 1991; Howard and Donnelly 1986; Mitchell and McCormick 1988; Poe and Tate 1994; Poe, Tate, and Keith 1999; Walker and Poe 2002).

A number of historians and sociologists have described and discussed the reasons for the formal abolition of torture in the modern West (Foucault 1977; Langbein 1977; Peters 1996; Rejali 1994; Ruthven 1978; Silverman 2001). While these works offer valuable insights into the factors leading to the abolition of torture in law and the decrease of torture in practice, they do not help to explain why the use of torture increased in the 20th century. Only Rejali (1994, 2006) grapples with the issue of the continuing use of torture in contemporary times, but he focuses on the methods, meaning, and goals of torture, not on prevalence, and thus does not try to answer the question of torture's decline and reappearance.

Patterns in the Use of Torture, and the Rise of Torture in the 20th Century

To answer the question of torture's persistence and resurgence in the 20th century, this article takes a comparative historical approach, analyzing existing secondary sources to find general patterns in the practice of torture across cultures and time periods². Four general patterns can be discerned:

1. *Torture is most commonly used against people who are not full members of a society*, such as slaves, foreigners, prisoners of war, and members of racial, ethnic, and religious outsider groups.
2. *Torture is used more rarely against members or citizens of a society*. In this case, two special conditions must apply:
 - a. Torture is only used after a finding of probable guilt, and

² While this article is not an example of "pure sociology," it is indebted to the methodological approach used by Donald Black (1976, 1993), in that it searches for general patterns across a wide range of cultures and historical time periods, to propose a set of testable hypotheses about when and where a particular social practice is expected to occur.

b. Torture is only used in cases of extremely serious crimes, particularly heresy and treason.

3. *Torture is more commonly used when a government or society perceives itself to be under threat.*

4. *The rise of human rights norms, and the increase in the number of liberal democratic states, have had a significant impact in reducing torture.* Liberal democratic states do sometimes engage in torture, but do so much less often than other states, and almost never use torture against their own citizens. When they do engage in torture, it is primarily against noncitizens and under conditions of extreme threat, such as in response to terrorist attacks.

While liberal democratic states use torture against their own citizens much less often than other states, liberal democracy does not by itself guarantee that torture and other forms of violence will not occur. The United States, Great Britain, and France have used torture extensively in the context of foreign wars and in maintaining control of colonial possessions. They have also used torture against marginalized groups in their own territory, as in, for example, the use of torture by U.S. policemen to maintain order and extract confessions from criminal suspects (Rejali 2006). Liberal democracies have also engaged in many other violent acts against noncitizens, including the murder and displacement of indigenous peoples, violent control of colonial subjects, massacres of prisoners of war, and aerial bombing campaigns and other violence against enemy civilian populations. The use of violence against people considered “other” is particularly problematic in what Cingranelli and Richards (1999) term “illiberal democracies,” where elections occur but the other features of liberal democracy, such as minority rights, the rule of law, and an independent judiciary, are not present (see also Mann 2005). While the full range of violations against personal integrity committed by democracies is outside of the scope of this article, it is important to keep in mind that liberal democratic governments tend not to abuse their own citizens but do engage in atrocities against those not considered members of society.

While exact statistics on the historical prevalence of torture cannot be determined, the available evidence suggests that torture decreased in Europe during the 18th and 19th centuries, as it came to be legally abolished throughout the continent, and then increased greatly in the 20th century. Elsewhere in the world, torture either remained high or increased from the 19th century to the 20th. The increase can be explained by reference

to the first two general rules cited above, and results from three types of historical change:

1. *Torture against noncitizens (prisoners of war and enemy civilians)*: Increases in the quantity and intensity of military conflict between the 19th and 20th century, and changes in the nature of military conflict, have led to an increased use of torture against prisoners of war and the civilian populations of occupied territories.

2. *Torture against citizens who are not full members of society (members of racial, ethnic, and religious outsider groups)*: The prevalence of civil conflicts in states divided along racial, ethnic, and religious lines explains some of the incidence of torture in the 20th century.

3. *Torture against citizens suspected of treason*: Changes in the nature of the sovereign have brought about an expanded definition of treason, and states have also become more effective at monitoring and prosecuting activities seen as treasonous. This change explains much of the increased or continued prevalence of torture in the 20th century.

TORTURE IN THE ANCIENT AND MEDIEVAL WORLD

A brief review of the practice of torture in the ancient and medieval world reveals how the first three patterns explained above describe the prevalence of torture. Citizenship generally protected individuals from torture. When citizens were tortured, it was generally, because they were suspected of having committed an extremely serious crime, such as treason or heresy, and often only when evidence already existed to demonstrate probable guilt. On the other hand, torture of noncitizens such as slaves, foreigners, prisoners of war, and members of outsider groups, was common. While there have been relatively few case studies of non-Western torture, those studies that do exist show that torture followed the same general pattern in the rest of the world as it did in Western Europe.

In the ancient and medieval world, citizenship was the main determinant of protection from torture, as citizens were generally given immunity from torture or could only be tortured in very rare circumstances. In ancient Greece, citizens could never be subjected to torture, but slaves and foreigners could be tortured under a wide range of circumstances. Not only could slaves be tortured in criminal cases, but they could also

be tortured when serving as witnesses in civil suits between free men. Normally, slaves were not allowed to testify in these suits, as they were noncitizens, but the use of torture was thought to lend credibility to the slave's testimony, and made their testimony admissible. Little importance or moral objection seems to have been placed on the physical pain suffered by the slave (DuBois 1991; Peters 1996:11–18; Ruthven 1978:23–28).

The Roman Republic and early Empire prohibited torture against citizens, except in the case of treason, but this changed in the late Roman Empire, as the number of Roman citizens grew and the category of citizens became divided into two classes. *Honestiores*, or first-class citizens, could not be tortured except in cases of treason, but *humiliores*, or second-class citizens, could be tortured in criminal cases, if the crime was serious and some evidence already existed to indicate guilt (Garnsey 1970:141–47; Peters 1996:18–33; Ruthven 1978:28–38). In the early Roman Empire, state authorities also periodically tortured Christians, whose refusal to worship the Emperor was considered to be a type of treason. Pagans feared that the gods would be angered by the Christians' refusal to pay homage to them, and when natural disasters occurred, pagan authorities sometimes tortured and executed Christians as a way of appeasing the gods (De Ste. Croix 1999).

Torture was rarely practiced in early medieval Europe, and was generally only practiced against noncitizen groups, such as slaves and foreigners. In certain limited cases citizens could be tortured as well, primarily when there was strong evidence indicating that they had been guilty of treason. Torture was also occasionally used against citizens who were repeat criminals, or persons infamous for their poor moral character. In these cases, the citizens' prior criminal record or bad reputation, combined with circumstantial evidence, indicated probable guilt and thus made torture permissible (Peters 1996:36–39).

3. Μετάφρασμα

Η Πτώση και η Άνοδος των βασανιστηρίων: Μια Συγκριτική και Ιστορική Ανάλυση *

CHRISTOPHER J. EINOLF

University of Virginia

Η επίσημη κατάργηση των βασανιστηρίων από τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις αλλά και η μείωση της άσκησής τους έγινε κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα. Παρ' όλα αυτά, υπήρξε έντονη επαναφορά και διάδοσή τους κατά τον 20^ο αιώνα, η οποία δεν μπορεί να εξηγηθεί από κάποια θεωρία. Στο συγκεκριμένο άρθρο υποστηρίζεται ότι η άσκηση των βασανιστηρίων κατά την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα ακολουθεί τα ίδια πρότυπα με προγενέστερες ιστορικές περιόδους. Τα βασανιστήρια χρησιμοποιούνται κατά βάση εναντίον ανθρώπων, οι οποίοι δεν αποτελούν ολοκληρωμένα μέλη μιας κοινωνίας, όπως δούλοι, ξένοι, αιχμάλωτοι πολέμου, και μέλη φυλετικών, εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων, ενώ ασκούνται λιγότερο συχνά σε πολίτες, και μόνο σε περιπτώσεις εξαιρετικά σοβαρών εγκλημάτων, παραδείγματος χάριν στην προδοσία. Δύο καθολικές ιστορικές εξελίξεις του 20ού αιώνα έχουν καταστήσει τα βασανιστήρια συχνότερα. Πρωτίστως, ο αυξανόμενος αριθμός και η σοβαρότητα των πολέμων έχουν προκαλέσει μια αύξηση των βασανιστηρίων κατά των εχθρικών άρθρων, των αιχμαλώτων πολέμου και των κατεκτημένων πληθυσμών. Δευτερευόντως, λόγω διαφόρων μεταβολών στη φύση της κυριαρχίας έχει προκύψει ένας διευρυμένος ορισμός των πράξεων που θεωρούνται προδοσία.

Αξίζει να αναφερθεί πως το 2004 υπήρξαν σοκαριστικές φωτογραφίες βασανιστηρίων του Αμερικανικού στρατού στη φυλακή Abu Ghraib στο Ιράκ. Ενώ, επίσης, αργότερα ήρθαν στο φως της δημοσιότητας ιστορίες Βρετανών στρατιωτών, οι οποίοι αποκάλυπταν πως είχαν βασανίσει Ιρακινούς αιχμαλώτους πολέμου αλλά και πως οι αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις είχαν βασανίσει κρατούμενους στο Αφγανιστάν

*Ο συγγραφέας επιθυμεί να ευχαριστήσει τους Donald Black, Randall Collins, Steve Nock, Tanya Omeltchenko, και Rebecca Yurman για τα σχόλια και τις προτάσεις τους. Διεύθυνση αλληλογραφίας: P.O. Box 400766, Charlottesville, VA 22904-4766. Tel.: +(434)-924-7293; Fax: +(434)-924-7028; E-mail: cje9h@virginia.edu

και στη στρατιωτική βάση των ΗΠΑ στον Κόλπο του Γκουαντάναμο, στην Κούβα (Danner 2004, Greenberg και Dratel 2005).

Η πλειονότητα των Αμερικανών αποδοκίμασε και δυσκολεύτηκε να πιστέψει πως συμπολίτες τους ήταν σε θέση να υποβάλλουν άλλους ανθρώπους σε τέτοια τρομερά βασανιστήρια. Ξένοι επικριτές των Ηνωμένων Πολιτειών υποστήριξαν ότι τα βασανιστήρια καταδεικνύουν τον ρατσισμό, τον ιμπεριαλισμό και την υποκρισία των Ηνωμένων Πολιτειών, ενώ ορισμένοι χρησιμοποίησαν τα συγκεκριμένα περιστατικά προκειμένου να υποτιμήσουν τις δυτικές αντιλήψεις περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο σύνολό τους. Αναμφισβήτητα, όμως, τα παραπάνω γεγονότα έχουν φέρει στο προσκήνιο συζητήσεις γύρω από την διεξαγωγή βασανιστηρίων.

Ακόμη, όμως, και πριν τα γεγονότα στη φυλακή Abu Ghraib, υπήρχαν πολλοί μελετητές που υποστήριξαν πως τα φαινόμενα βασανισμού δεν έχουν εξαλειφθεί, γεγονός που επιβεβαιώθηκε από τις φωτογραφίες αυτές.

Αυτό το άρθρο ασχολείται με τα βασανιστήρια εν γένει, με την επικράτησή τους στις φιλελεύθερες δημοκρατίες και προσπαθεί να διερευνήσει το λόγο που αυτά συνεχίζονται παρά την επίσημη κατάργησή τους, αλλά και τον λόγο που τα βασανιστήρια αυξήθηκαν τον 20^ο αιώνα. Αρχικά, λοιπόν, παρατίθεται ένας κοινωνιολογικός ορισμός των βασανιστηρίων και τίθενται επί τάπητος ορισμένα μεθοδολογικά εγγενή προβλήματα, τα οποία δημιουργούν ιστορικές διαφωνίες σχετικά με τη φύση των βασανιστηρίων. Εν συνεχεία, εξετάζονται τέσσερις θεωρίες για την κατάργηση των βασανιστηρίων, οι οποίες αν και επεξηγούν την ελάττωση των βασανιστηρίων κατά τον 19^ο αιώνα, αδυνατούν να εξηγήσουν την αναζωπύρωσή τους κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Επίσης, αναφέρομαι στην άποψη του Αμερικανού ακαδημαϊκού ειδικού στα βασανιστήρια, Darius Rejali (1994), ο οποίος υποστηρίζει πως παρόλο που τα βασανιστήρια δεν μειώθηκαν κατά τη μετάβαση στη νεωτερικότητα, ο χαρακτήρας τους άλλαξε. Βέβαια, ενώ αυτή η άποψη φαίνεται ισχυρή, θεωρώ πως είναι ατελής και για αυτό τον λόγο παραθέτω τη δική μου γνώμη σχετικά με την πτώση και την άνοδο των βασανιστηρίων.

Θεωρώ πως υπάρχουν γενικά μοτίβα, τα οποία ερευνούν την άσκηση των βασανιστηρίων σε όλες τις κοινωνίες και τις χρονικές περιόδους, καθώς και την αύξησή τους κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα. Γεγονός αποτελεί πως σε όλες τις ιστορικές περιόδους, οι κυβερνήσεις ασκούσαν συχνότερα βασανιστήρια κατά ανθρώπων, οι

οποίοι δεν αποτελούσαν πλήρη μέλη του κοινωνικού συνόλου, όπως οι δούλοι, οι αλλοδαποί, οι αιχμάλωτοι πολέμου, καθώς και τα μέλη περιθωριοποιημένων φυλετικών, εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων, παρά εναντίον πολιτών. Βασανισμός πολιτών γινόταν σε εξαιρετικές περιπτώσεις σοβαρών αδικημάτων, όπως η προδοσία και σε περιπτώσεις, κατά τις οποίες το κράτος ένιωθε απειλή.

Η άνοδος των φιλελεύθερων δημοκρατικών κρατών κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα προκάλεσε την μείωση των βασανιστηρίων κατά πολιτών από το κράτος, η οποία όμως δεν κράτησε πολύ. Αρχικά, οι μεταβολές στην ποσότητα, την ένταση και τη φύση της στρατιωτικής συμπεριφοράς, προκάλεσαν περισσότερα βασανιστήρια εις βάρος αιχμαλώτων πολέμου και του άμαχου πληθυσμού των κατεχόμενων εδαφών. Επιπροσθέτως, την αύξηση των βασανιστηρίων κατά τον 20^ο αιώνα προκάλεσαν οι αρκετά συχνές εμφύλιες συρράξεις σε διχασμένα κράτη εξαιτίας φυλετικών, εθνικών και θρησκευτικών διαφορών. Τέλος, οι μεταβολές στη φύση του κυρίαρχου κράτους διεύρυναν τον ορισμό της έννοιας της προδοσίας αλλά, ταυτόχρονα, και τα ίδια τα κράτη έγιναν αποτελεσματικότερα στην παρακολούθηση και στη δίωξή της.

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΟΥ

Στην διάρκεια της ιστορίας οι κοινωνίες και τα νομικά συστήματα χρησιμοποιούν διάφορους ορισμούς για τα βασανιστήρια, ενώ διαφωνούν για το εάν το βασανιστήριο θεωρείται έγκυρο νομικό εργαλείο ή μια παράνομη και ανήθικη πράξη. Οι αρμόδιοι μελετητές χρησιμοποιούν μερικές φορές ασαφείς ορισμούς του βασανιστηρίου (Asad 1996) ή αντλούν τους ορισμούς τους απευθείας από τη νομολογία (Langbein 1977, Ruthven 1978). Για να προβούμε σε διαπολιτισμικές και ιστορικές συγκρίσεις είναι απαραίτητη η υιοθέτηση ενός ενιαίου ορισμού του βασανιστηρίου, ο οποίος θα εφαρμόζεται καθολικά.

Ο σύγχρονος νομικός ορισμός των βασανιστηρίων, που περιέχεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας είναι ο εξής:

[...]κάθε πράξη με την οποία, σωματικός ή ψυχικός πόνος ή έντονη οδύνη, επιβάλλονται με πρόθεση σ' ένα πρόσωπο, με σκοπό ιδίως να αποκτηθούν απ' αυτό ή από τρίτο πρόσωπο πληροφορίες ή ομολογίες, να τιμωρηθεί για μια πράξη που αυτό ή τρίτο πρόσωπο έχει διαπράξει ή είναι ύποπτο ότι την έχει διαπράξει να εκφοβηθεί ή εξαναγκασθεί αυτός ή τρίτο πρόσωπο, ή για κάθε άλλο λόγο που βασίζεται σε διάκριση

οποιασδήποτε μορφής εφ' όσον ένας τέτοιος πόνος ή οδύνη επιβάλλονται από δημόσιο λειτουργό ή κάθε πρόσωπο που ενεργεί με επίσημη ιδιότητα ή με την υποκίνηση ή τη συναίνεση ή την ανοχή του. Δεν περιλαμβάνονται ο πόνος ή η οδύνη που προέρχονται μόνον από πράξεις συμφυείς ή παρεμπίπτουσες προς νόμιμες κυρώσεις³.

Ο παραπάνω ορισμός στηρίζεται στα σύγχρονα δυτικά πρότυπα ηθικής και δικαίου και γι' αυτό δεν χρησιμεύει στην διαπολιτισμική, ιστορική μελέτη των βασανιστηρίων. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψιν ότι σε πολλές ιστορικές περιπτώσεις το κίνητρο μπορεί να είναι αδύνατο να καθοριστεί, ο νομικός ορισμός είναι αμφίσημος, εφόσον καθιστά απαραίτητο για τον ορισμό του βασανιστηρίου το κίνητρο του ατόμου που προκαλεί τον «έντονο πόνο και την οδύνη».

Στο συγκεκριμένο άρθρο, τα βασανιστήρια ορίζονται από τη σκοπιά της συμπεριφοράς και μόνο, αφήνοντας αναπάντητα ερωτήματα σχετικά με την ηθική ή το κίνητρο, έτσι ώστε να γίνουν διαπολιτισμικές και ιστορικές συγκρίσεις. Ως βασανιστήριο ορίζεται μια πράξη κατά την οποία προκαλείται σκόπιμα σε ένα άτομο έντονος σωματικός πόνος από έναν δημόσιο λειτουργό, την στιγμή που το πρόσωπο αυτό τελεί υπό την εποπτεία ή τον έλεγχο του εν λόγω λειτουργού και δεν υπήρξε ή δεν υπάρχει για την ώρα επίσημη διαπίστωση ενοχής. Ο προαναφερθείσας ορισμός, θεωρείται πολύ περιορισμένος, καθώς δεν περιλαμβάνει τα ψυχολογικά βασανιστήρια, την σωματική τιμωρία κατόπιν επίσημης διαπίστωσης ενοχής, αλλά και τον σωματικό πόνο που προκαλείται από μη κυβερνητικούς φορείς.

Αυτός ο περιορισμένος ορισμός λαμβάνει υπόψιν του μόνο τις ενέργειες που θεωρούνται βασανιστήρια από όλες σχεδόν τις κοινωνίες, ενώ αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ένας τέτοιος ορισμός εστιάζει σε μια αναλυτικότερη προσέγγιση δεδομένου του εύρους των κοινωνιών που μελετήθηκαν. Εξαιρετικά σημαντικές και χρήσιμες θα ήταν οι διαπολιτισμικές και ιστορικές μελέτες σωματικής τιμωρίας, θανατικής ποινής, γενοκτονίας, σφαγών πολιτών του εχθρού και αιχμαλώτων πολέμου, πρόκλησης σωματικού πόνου από μη κυβερνητικούς παράγοντες και ψυχολογικών βασανιστηρίων, δεν εμπίπτουν όμως στο πεδίο εφαρμογής αυτού του άρθρου. Για να

³ [Σ.τ.Μ]: Ο ορισμός αυτός αντλήθηκε από τις διατάξεις που ψηφίστηκαν από το ελληνικό κοινοβούλιο με βάση την Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας των Ηνωμένων Εθνών (Νόμος υπ' αριθμό 1782/1988, ΦΕΚ 116/Α/3-6-1988).

διευκρινιστεί περαιτέρω ο ορισμός των βασανιστηρίων, πρέπει να εξεταστούν οι ενέργειες, οι οποίες βάσει αυτού του ορισμού δεν αποτελούν βασανιστήρια,. Σε αυτές εμπίπτουν οι τραυματισμοί που υπέστη κατά λάθος ένας υπό κράτηση φυλακισμένος, καθώς και η ανάκριση χωρίς την άσκηση βίας ή πρόκλησης πόνου. Ο πόνος που προκαλείται από έναν αστυνομικό κατά τη διάρκεια της σύλληψης ενός υπόπτου, ο οποίος αγωνίζεται ή επιχειρεί να δραπετεύσει, δεν αποτελεί βασανιστήριο, εκτός φυσικά εάν ο αστυνομικός συνεχίζει να προκαλεί πόνο, αφού το ζήτημα έχει περάσει στον έλεγχο του αξιωματικού υπηρεσίας. Επίπονες μορφές θρησκευτικής εξιλέωσης, όπου ο ευσεβής άνθρωπος δέχεται την πρόκληση βλάβης από έναν θρησκευτικό ηγέτη δεν αποτελεί βασανιστήριο, εφόσον το άτομο υφίσταται τον πόνο οικειοθελώς. Τέλος, οι μεσαιωνικές δοκιμασίες δεν εκλαμβάνονται ως βασανιστήρια, γιατί παρόλο που κάποιες από αυτές εμπεριείχαν πόνο, ο πόνος που βίωνε το άτομο δεν ήταν ο στόχος της δοκιμασίας. Αντ' αυτού, το αίσθημα του πόνου αποτελούσε αναπόσπαστο κομμάτι της διαδικασίας που σχεδιάστηκε με σκοπό να γίνει αντιληπτή η βούληση του Θεού περί της ανθρώπινης ειλικρίνειας ή αθωότητας.

Βέβαια, μερικά βασανιστήρια, όπως εκείνο κατά το οποίο πετούσαν την ύποπτη στο νερό για να διαπιστώσουν εάν επέπλεε, (με το σκεπτικό ότι το νερό απορρίπτει ό,τι είναι αφύσικο οπότε εάν η ύποπτη δεν βούλιαζε αυτό αποδείκνυε πως ήταν μάγισσα), δεν προκαλούσαν πόνο, γεγονός που δείχνει ότι τα βασανιστήρια δεν αποσκοπούσαν πάντοτε στην πρόκληση πόνου (Bartlett 1986, Langbein 1997: 76-77, Nock 1993: 75-108). Εντυπωσιακές είναι οι ομοιότητες μεταξύ των κοινωνιών στις μεθόδους των βασανιστηρίων, γεγονός το οποίο εξηγείται από την περιορισμένη ποικιλία μεθόδων με τις οποίες προκαλείται σωματικός πόνος χωρίς να προκληθούν θανάσιμα τραύματα. Οι συνήθεις μορφές βασανιστηρίων περιλαμβάνουν κτυπήματα, ηλεκτροσόκ, βιασμό και σεξουαλική κακοποίηση, εγκαύματα, επώδυνη τάνυση των άκρων, κακώσεις σε ολόκληρο το σώμα ή σε μέρη του και εξαναγκασμό του ανακρινόμενου να παραμένει σε μια δυσάρεστη στάση για μεγάλο χρονικό διάστημα σε σημείο που καταλήγει οδυνηρό. (Forrest 1996, Διεθνής Αμνηστία 2000). Ως βασανιστήρια μπορούν επίσης να θεωρηθούν οι υπερβολικά σκληρές συνθήκες φυλάκισης, παρόλο που μπορεί να διαφέρει το τι θεωρείται "υπερβολικό" από άτομο σε άτομο και από κοινωνία σε κοινωνία. Οι μέθοδοι βασανισμού που χρησιμοποιούνταν κατά την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα παρουσιάζουν ομοιότητες με εκείνες που χρησιμοποιούνταν σε προγενέστερες ιστορικές περιόδους, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων. Συγκεκριμένα, ο

βιασμός και η σεξουαλική κακοποίηση απαντώνται λιγότερο συχνά σε ιστορικές περιόδους και σε πολιτισμούς όπου τα βασανιστήρια ήταν νόμιμα, αν και πιθανολογείται ότι ήταν ευρέως διαδεδομένες πρακτικές, οι οποίες όμως δεν είναι καταγεγραμμένες σε ιστορικά έγγραφα.

Μια από τις σημαντικότερες μεθόδους βασανισμού είναι το ηλεκτροσόκ. Η πρόσφατη αυτή καινοτομία, είναι μια τεχνική που συνηθιζόταν στις αρχές του 21^{ου} αιώνα και η οποία δεν ήταν διαθέσιμη πριν από τον 20^ο αιώνα. Η ευρεία χρήση του ηλεκτροσόκ, καθώς και μερικών καθαρά ψυχολογικών μορφών βασανισμού, όπως η στέρηση ύπνου και η σεξουαλική ταπείνωση, μπορεί να εξηγηθεί εν μέρει από την στενή παρακολούθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την διεθνή κοινότητα. Εφόσον οι υποστηρικτές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ασκούν σκληρή κριτική στα ολοκληρωτικά καθεστώτα για κραυγαλέες περιπτώσεις βασανισμού, ορισμένα καθεστώτα χρησιμοποιούν το ηλεκτροσόκ και άλλες μεθόδους βασανισμού που δεν προκαλούν ορατά τραύματα (Rejali 2003, 2006, Ron 1997).

Καθώς ο ορισμός του βασανιστηρίου σε αυτό το κείμενο δεν αναφέρεται καθόλου στο κίνητρο του βασανιστή, πολλά κίνητρα αποτελούν κοινό τόπο. Μερικά από αυτά είναι η συγκέντρωση πληροφοριών, οι εξαναγκαστικές ομολογίες, ο κοινωνικός έλεγχος μέσω της εξάπλωσης της τρομοκρατίας, καθώς και η τιμωρία ανθρώπων που θεωρούνται εχθροί του κράτους. Σε αυτό το άρθρο τα βασανιστήρια εκλαμβάνονται ως σωματική βλάβη μόνο εάν αυτή προκαλείται εκ των προτέρων ή αντί επίσημης διαπίστωσης ενοχής. Μετά την διαπίστωση ενοχής από το αρμόδιο δικαστήριο, η σωματική βλάβη ορίζεται ως σωματική τιμωρία και όχι ως βασανιστήριο.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ

Ο τίτλος του άρθρου «Η πτώση και η άνοδος των βασανιστηρίων» είναι εμπνευσμένος από ορισμένους ιστορικούς που ισχυρίζονται ότι στην Ευρώπη του 19^{ου} αιώνα τα βασανιστήρια στην θεωρία και σχεδόν στην πράξη καταργήθηκαν πλήρως, για να επιστρέψουν τον 20^ο αιώνα (Peters 1996: 97-105, Ruthven 1978: 173-74, 281-98). Δεν είναι σαφές εάν εκτός του ευρωπαϊκού χώρου τα βασανιστήρια ακολούθησαν το ίδιο μοτίβο. Οι περιορισμένες ιστορικές καταγραφές δυσκολεύουν την απάντηση του παραπάνω ερωτήματος. Στατιστικά στοιχεία σχετικά με τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων πριν από τον 20^ο αιώνα «απλώς δεν υπάρχουν καταγεγραμμένα» αναφέρει χαρακτηριστικά ένας ειδικός στη χρήση ποσοτικών

δεδομένων για την μελέτη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ακόμη και για τον 20^ο αιώνα δεν υπάρχουν ακριβή στατιστικά στοιχεία, λόγω της προσπάθειας που κατέβαλαν οι κυβερνήσεις να αποκρύψουν περιστατικά βασανισμού από την διεθνή κοινότητα (Goldstein 1992: 42-47). Η ελλιπής ιστορική καταγραφή δυσκολεύει τις αριθμητικές εκτιμήσεις σχετικά με την συνεχόμενη ύπαρξη των βασανιστηρίων. Υπάρχουν όμως αρκετές αποδείξεις, με τη μορφή ιστορικών περιγραφών και περιπτωσιολογικών μελετών για την ανίχνευση των τάσεων και την εξαγωγή συνολικών συμπερασμάτων⁴. Στις περισσότερες αρχαίες, μεσαιωνικές και πρώιμες σύγχρονες κοινωνίες τα βασανιστήρια ήταν νόμιμες, ηθικά αποδεκτές και συνήθεις πρακτικές που απαγορεύτηκαν στη Δύση κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα με συνέπεια την μείωση τους στις χώρες της Δύσης εκείνη την περίοδο. Βέβαια, δεν διευκρινίζεται εάν κατά τον 19^ο αιώνα τα βασανιστήρια συνηθίζονταν στον μη δυτικό κόσμο. Με την άνοδο των κομμουνιστικών και φασιστικών καθεστώτων και την έλευση των δύο παγκόσμιων πολέμων τα βασανιστήρια αυξήθηκαν στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα, ενώ στη συνέχεια μειώθηκαν και πάλι, μετά την ήττα των δυνάμεων του Άξονα το 1945 και την πτώση του κομμουνισμού το 1989. Επιπλέον, σε όλη την διάρκεια του 20ού αιώνα τα βασανιστήρια συνηθίζονταν στον μη δυτικό κόσμο, γεγονός που αντιπροσωπεύει είτε την αύξηση των βασανιστηρίων κατά τον 19ο αιώνα είτε τη συνέχιση τους. Κατά την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα οι φιλελεύθερες δημοκρατίες σπανίως βασάνιζαν πολίτες τους, αλλά περιστασιακά υπέβαλαν σε βασανισμό

⁴ Για περαιτέρω μελέτη βλ. Langbein (1977), Peters (1996) και Ruthven (1978). Πριν τον 20^ο αιώνα περιπτωσιολογικές μελέτες έγιναν από τους Abrahamian (1999), Arnold (1985), Chattopadhyay (2000), De Ste. Croix (1999), DuBois (1991), Foucault (1997), Garnsey (1970), Hanson (1991), Heath (1982), Rejali (1994), Silverman (2001). Υπάρχει άρτια καταγραφή των βασανιστηρίων που διεξήχθησαν τον 20^ο αιώνα, παρόλο που τα ακριβή στατιστικά στοιχεία δεν είναι διαθέσιμα. Όμως, με το πέρασμα του χρόνου και τη μεταβολή ή την κατάρρευση καθεστώτων, οι ερευνητές απέκτησαν πρόσβαση σε κυβερνητικά αρχεία σχετικά με τα βασανιστήρια από φασιστικές και κομμουνιστικές κυβερνήσεις (Courtois et al. 1999, DeLarue 1964, Johnson 1999), καθώς και από δημοκρατικές κυβερνήσεις που κατέστειλαν εξεγέρσεις εναντίον της αποικιοκρατίας κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα (Anderson 2005, Elkins 2005, Maran 1989, Talbott 1980). Η Διεθνής Αμνηστία, η οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων «Human Rights Watch», η οργάνωση «Freedom House», καθώς και το αμερικανικό υπουργείο Εξωτερικών συλλέγουν από τη δεκαετία του 1970 συστηματικά πληροφορίες σχετικά με τις καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλο τον κόσμο και δημοσιεύουν αυτές τις πληροφορίες σε πολλά βιβλία, άρθρα και εκθέσεις.

ύποπτους για τρομοκρατία και αιχμάλωτους πολέμου. Τα βασανιστήρια αποτελούσαν μια ευρέως διαδεδομένη πρακτική μη δημοκρατικών κυβερνήσεων, που στρεφόταν ενάντια τόσο σε αλλοδαπούς, όσο και σε πολίτες.

Παρόλη την σπουδαιότητα του θέματος, λίγες είναι οι κοινωνιολογικές μελέτες για τα βασανιστήρια, ενώ ακόμη λιγότερες είναι οι διαπολιτισμικές ή εκείνες που εστιάζουν στη σύγκριση ιστορικών στοιχείων. Μερικοί ψυχολόγοι και κοινωνιολόγοι έχουν προσπαθήσει να κατανοήσουν τα κίνητρα και το σκεπτικό των βασανιστών (Conroy 2000, Gibson 1997, Haritos-Fatouros 2003, Huggins 2002, Huggins et al. 2002) και έχουν εξετάσει την οικοδόμηση της κοινωνικής τους πραγματικότητας (Abrahamian 1999, Crelinstein and Schmid 2003, Taussig 1984). Άλλοι έχουν αναφερθεί στα βασανιστήρια ως μια τελετουργία με κοινωνικά όρια, που ενώνει τα μέλη της κοινότητας εναντίον των παραβατών και καθιερώνει κοινωνικές ιεραρχίες (Abrahamian 1999, Collins 1974, Gregory and Timmerman 1986). Η Elaine Scarry (1985), διδάκτωρ του Harvard University των Η.Π.Α, έχει περιγράψει το πώς ο πόνος χρησιμοποιείται από τον εκάστοτε βασανιστή αποσκοπώντας στην διάλυση της αξιοπρέπειας, της φωνής και της πραγματικότητας του θύματος. Τέλος, πολιτικοί επιστήμονες και κοινωνιολόγοι έχουν περιγράψει τους κοινωνικούς και πολιτικούς παράγοντες που συνέβαλαν στην συνεχόμενη ύπαρξη των βασανιστηρίων και άλλων παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε χώρες του σύγχρονου κόσμου (Cingranelli and Richards 1999, Gomez 2003, Henderson 1991, Howard and Donnelly 1986, Mitchell and McCormick 1988, Poe και Tate 1994, Poe, Tate, και Keith 1999, Walker and Poe 2002).

Επιπλέον, διάφοροι ιστορικοί και κοινωνιολόγοι έχουν περιγράψει τους λόγους για τους οποίους καταργήθηκαν τα βασανιστήρια στην σύγχρονη Ευρώπη (Foucault 1977, Langbein 1977, Peters 1996, Rejali 1994, Ruthven 1978, Silverman 2001). Αν και αυτά τα έργα προσφέρουν πολύτιμες γνώσεις σχετικά με τους παράγοντες που οδήγησαν στην κατάργηση των βασανιστηρίων με νόμο και τη μείωση τους στην πράξη, δεν εξηγούν την αύξηση τους κατά τον 20ό αιώνα. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί ο καθηγητής Rejali (1994, 2006), ο οποίος μελετά την συνεχιζόμενη άσκηση βασανιστηρίων στη σύγχρονη εποχή. Όμως και αυτός επικεντρώνεται στις μεθόδους, την σημασία και τους στόχους των βασανιστηρίων και όχι στην συνεχόμενη ύπαρξη τους και ως εκ τούτου δεν δίνει απαντήσεις σχετικά με την μείωση και την επανεμφάνισή τους.

Μοτίβα άσκησης βασανιστηρίων και η άνοδος τους κατά τον 20ό αιώνα.

Αυτό το άρθρο υιοθετεί μια συγκριτική ιστορική προσέγγιση με σκοπό να βρεθεί ο λόγος που τα βασανιστήρια όχι μόνο διατηρήθηκαν στα ίδια επίπεδα αλλά αναζωπυρώθηκαν κατά τον 20ό αιώνα. Για να γίνει αυτό αναλύονται οι υπάρχουσες δευτερογενείς πηγές, προκειμένου να προκύψουν γενικά μοτίβα άσκησης βασανιστηρίων μεταξύ πολιτισμών και χρονικών περιόδων⁵. Έτσι, διακρίνονται τέσσερα γενικά μοτίβα:

1. Τα βασανιστήρια χρησιμοποιούνται συνήθως εναντίον ανθρώπων που δεν είναι πλήρη μέλη μίας κοινωνίας, όπως οι δούλοι, οι αλλοδαποί, οι αιχμάλωτοι πολέμου, καθώς και τα μέλη φυλετικών, εθνοτικών και παρείσακτων θρησκευτικών ομάδων.
2. Βασανιστήρια ασκούνται σπανιότερα σε μέλη ή πολίτες μιας κοινωνίας.
Στην περίπτωση αυτή, πρέπει να ισχύουν δύο ειδικοί όροι:
 - α. βασανιστήρια χρησιμοποιούνται μόνο μετά από πιθανή ενοχή, και
 - β. βασανιστήρια χρησιμοποιούνται μόνο για εξαιρετικά σοβαρά εγκλήματα, ιδιαιτέρως για συμμετοχή σε αίρεση και προδοσία.
3. Τα βασανιστήρια χρησιμοποιούνται συχνότερα όταν μια κυβέρνηση ή μια κοινωνία νιώθει να απειλείται.
4. Η αύξηση της εμφάνισης κανόνων σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και η εμφάνιση φιλελεύθερων δημοκρατικών κρατών έδρασαν καταλυτικά στην μείωση των βασανιστηρίων.

Αν και λιγότερο συχνά σε σχέση με άλλα κράτη, οι φιλελεύθερες δημοκρατίες εμπλέκονται αρκετές φορές σε περιστατικά βασανισμού, ενώ σχεδόν ποτέ δεν

⁵ Εφόσον αυτό το άρθρο δεν εμπίπτει στον τομέα της «καθαρής κοινωνιολογίας», υιοθετεί την μεθοδολογική προσέγγιση του Donald Black (1976, 1993), σύμφωνα με την οποία αναζητούνται γενικά μοτίβα σε ένα ευρύ φάσμα πολιτισμών και ιστορικών χρονικών περιόδων, με σκοπό την εξαγωγή επαληθεύσιμων υποθέσεων σχετικά με το πότε και το πού μια συγκεκριμένη κοινωνική πρακτική αναμένεται να συμβεί.

βασανίζουν δικούς τους πολίτες. Ωστόσο, όταν εμπλακούν σε τέτοιου είδους περιστατικά, βασανίζονται κατά κύριο λόγο εκείνοι που δεν έχουν την ιδιότητα του πολίτη. Το κράτος αντιδρά με αυτό τον τρόπο όταν τελεί υπό συνθήκες ακραίας απειλής, όπως για παράδειγμα αντίποινα τρομοκρατικών επιθέσεων. Τα φιλελεύθερα δημοκρατικά κράτη δεν εγγυώνται ότι δεν θα προκύψουν βασανιστήρια ή οποιαδήποτε άλλη μορφή βίας, αν και σε σχέση με άλλα κράτη ασκούν λιγότερο συχνά βασανιστήρια εναντίον των πολιτών τους. Σε πολέμους στο εξωτερικό, αλλά και στην προσπάθεια τους για την επιβολή της τάξης στις αποικίες τους, οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία έχουν χρησιμοποιήσει σε μεγάλο βαθμό τα βασανιστήρια. Επιπλέον, βασανιστήρια έχουν υποστεί περιθωριοποιημένες ομάδες, όπως για παράδειγμα τα περιστατικά βίας που παρατηρήθηκαν από Αμερικανούς αστυνομικούς με σκοπό την διατήρηση της τάξης και την εκμείωση ομολογιών από υπόπτους του κοινού ποινικού δικαίου (Rejali 2006).

Εκτός από τα παραπάνω, οι φιλελεύθερες δημοκρατίες έχουν εμπλακεί και σε πολλές άλλες βίαιες πράξεις εναντίον ατόμων που δεν αποτελούν πλήρη μέλη μιας κοινωνίας, μεταξύ των οποίων οι δολοφονίες και οι εκτοπίσεις των αυτόχthonων λαών, η βίαιη επιβολή της τάξης στις αποικιοκρατούμενες περιοχές, οι σφαγές αιχμαλώτων πολέμου και οι εναέριες βομβιστικές επιθέσεις, καθώς και άλλες βίαιες πράξεις κατά του εχθρικού άμαχου πληθυσμού. Η άσκηση βίας εναντίον ανθρώπων που θεωρούνται «άλλοι» είναι ιδιαίτερα προβληματική και σε αυτό αναφέρονται οι καθηγητές πολιτικών επιστημών και μελετητές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων David Cingranelli και David Richards (1999) με τον όρο «ανελεύθερες δημοκρατίες» όπου διεξάγονται εκλογές, όμως απουσιάζουν όλα τα άλλα χαρακτηριστικά μιας φιλελεύθερης δημοκρατίας, όπως τα δικαιώματα των μειονοτήτων, το κράτος δικαίου και η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας (βλ. επίσης Mann 2005).

Βέβαια, πρέπει να αναφερθεί, ότι ενώ το πλήρες φάσμα των παραβιάσεων των δημοκρατιών εναντίον της ακεραιότητας του ατόμου δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής αυτού του άρθρου, αξίζει να έχει κανείς κατά νου ότι οι φιλελεύθερες δημοκρατικές κυβερνήσεις τείνουν να μην κακομεταχειρίζονται τους ίδιους τους πολίτες τους, βιαιοπραγούν όμως εναντίον ανθρώπων, οι οποίοι δεν αποτελούν πλήρη μέλη της κοινωνίας. Τα διαθέσιμα ιστορικά στοιχεία καταδεικνύουν ότι η μείωση των βασανιστηρίων στην Ευρώπη ήρθε ως απόρροια της κατάργησης τους με νόμο σε ολόκληρη την ήπειρο κατά τη διάρκεια του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα. Παρά το γεγονός

ότι δεν υπάρχουν ακριβή στατιστικά στοιχεία σχετικά με την ιστορικά συνεχόμενη ύπαρξη των βασανιστηρίων, γνωρίζουμε ότι αυτά αυξήθηκαν εκ νέου κατά τον 20^ο αιώνα. Σε άλλα μέρη του κόσμου, τα βασανιστήρια είτε παρέμειναν σε υψηλά ποσοστά, είτε παρουσίασαν αυξητική τάση από τον 19^ο έως τον 20^ο αιώνα.

Με σκοπό να εξηγηθεί αυτή η αυξητική τάση, παρατίθενται οι δύο πρώτοι προαναφερθέντες γενικοί κανόνες που προκύπτουν από τους τρεις φάσεις της ιστορικής μεταβολής:

1. *Βασανιστήρια εναντίον μη πολιτών (αιχμάλωτοι πολέμου και εχθρικός άμαχος πληθυσμός):* Οι αυξημένες σε ένταση και ποσότητα στρατιωτικές συγκρούσεις μεταξύ του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα, καθώς και οι μεταβολές στη φύση των στρατιωτικών συγκρούσεων, οδήγησαν στην αυξανόμενη άσκηση βασανιστηρίων εναντίον αιχμαλώτων πολέμου και άμαχου πληθυσμού των κατεχόμενων περιοχών.
2. *Βασανιστήρια κατά των πολιτών που δεν αποτελούν πλήρη μέλη της κοινωνίας (μέλη φυλετικών, εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων):* Κάποιες περιπτώσεις βασανισμού κατά τον 20^ο αιώνα εξηγούνται από εμφύλιες συρράξεις που επικράτησαν σε κράτη με φυλετικές, εθνικές και θρησκευτικές διαφορές.
3. *Βασανιστήρια εναντίον πολιτών, ύποπτων προδοσίας:* Η έννοια της προδοσίας ορίζεται εκτενώς ύστερα από μεταβολές στο κυρίαρχο κράτος. Επιπλέον, τα κράτη είναι αποτελεσματικότερα στην παρακολούθηση και τη δίωξη της προδοσίας και με αυτό τον τρόπο εξηγείται η συνεχόμενη ύπαρξη των βασανιστηρίων κατά τον 20^ο αιώνα.

ΤΑ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

Μια σύντομη ανασκόπηση των βασανιστηρίων στον αρχαίο και μεσαιωνικό κόσμο αποκαλύπτει τον τρόπο με τον οποίο τα τρία προαναφερθέντα μοτίβα περιγράφουν την συνεχόμενη ύπαρξη των βασανιστηρίων. Κατά κανόνα, η ιθαγένεια ήταν μια εγγύηση προστασίας από τα βασανιστήρια. Οι πολίτες υποβάλλονταν σε βασανισμό για την υποψία τέλεσης ενός εξαιρετικά σοβαρού εγκλήματος, όπως προδοσία ή συμμετοχή σε αίρεση και συνήθως μόνο όταν ήδη υπήρχαν αδιάσειστα στοιχεία για την ενοχή τους. Από την άλλη πλευρά, άτομα που δεν είχαν την ιδιότητα του πολίτη, όπως οι δούλοι, οι αλλοδαποί, οι αιχμάλωτοι πολέμου και τα μέλη μειονοτικών ομάδων βασανίζονταν

συχνά. Βέβαια, ενώ οι ήδη υπάρχουσες μελέτες αποδεικνύουν ότι ο υπόλοιπος κόσμος ακολούθησε το ίδιο γενικό μοτίβο βασανιστηρίων, όπως ακριβώς συνέβη και στη Δυτική Ευρώπη, υπάρχουν σχετικά λίγες περιπτωσιολογικές μελέτες, οι οποίες αναφέρονται σε μη δυτικοευρωπαϊκές χώρες.

Η ιδιότητα του πολίτη αποτελούσε την βασική «ασπίδα προστασίας» από τα βασανιστήρια στον αρχαίο και μεσαιωνικό κόσμο, δεδομένης της ασυλίας των πολιτών από τα βασανιστήρια ή του σπανιότερου βασανισμού. Το νομικό σύστημα της αρχαίας Ελλάδας δεν προέβλεπε τον βασανισμό των πολιτών, όμως οι δούλοι και οι αλλοδαποί μπορούσαν να υποβληθούν σε βασανιστήρια για διάφορες περιπτώσεις. Για τους δούλους προβλεπόταν ο βασανισμός όχι μόνο για ποινικά αδικήματα, αλλά και για μαρτυρική κατάθεση (ο δούλος υποβαλλόταν σε βασανιστήρια, την στιγμή που εκτελούσε το καθήκον του ως μάρτυρας σε αστικές αγωγές μεταξύ ελεύθερων ανθρώπων). Υπό κανονικές συνθήκες, οι δούλοι δεν μπορούσαν να καταθέσουν σε τέτοιου είδους αγωγές, καθώς δεν ήταν κανονικοί πολίτες. Τα βασανιστήρια, όμως, εθεωρείτο ότι προσέδιδαν αξιοπιστία στη μαρτυρία του δούλου και καθιστούσαν την μαρτυρία του είναι αποδεκτή. Φυσικά, ο σωματικός πόνος, στον οποίο υποβαλλόταν ο εκάστοτε δούλος δεν προκαλούσε ηθικές αναστολές στους βασανιστές (DuBois 1991, Peters 1996:11–18, Ruthven 1978:23–28).

Στην Ρωμαϊκή Δημοκρατία και την πρώιμη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία απαγορεύονταν τα βασανιστήρια εναντίον πολιτών με μοναδική εξαίρεση το αδίκημα της προδοσίας. Βέβαια, καθώς ο αριθμός των Ρωμαίων πολιτών αυξανόταν στην ύστερη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, το καθεστώς αυτό άλλαξε. Έτσι, οι πολίτες χωρίστηκαν σε δύο κατηγορίες, σε *honestiores*, δηλαδή σε πολίτες πρώτης κατηγορίας, οι οποίοι δεν βασανίζονταν, παρά μόνο σε περίπτωση προδοσίας και σε *humiliores*, δηλαδή σε πολίτες δεύτερης κατηγορίας, που μπορούσαν να βασανιστούν για ποινικές υποθέσεις, εάν το έγκλημα ήταν σοβαρό και υπήρχαν αποδεικτικά στοιχεία ενοχής (Garnsey 1970: 141-47, Peters 1996: 18-33, Ruthven 1978: 28-38). Επιπροσθέτως, στην πρώιμη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, οι κρατικές αρχές βασάνιζαν κατά διαστήματα χριστιανούς, των οποίων η άρνηση να λατρεύουν τον αυτοκράτορα εθεωρείτο ένα είδος προδοσίας. Σύμφωνα με την ειδωλολατρία, οι θεοί θα εξοργίζονταν από την άρνηση των Χριστιανών να αποτίνουν φόρο τιμής σε αυτούς και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να κατηγορούνται οι χριστιανοί για τις φυσικές καταστροφές που περιοδικά συνέβαιναν και να βασανίζονται προκειμένου να εξευμενιστούν οι θεοί (De Ste. Croix 1999).

Τα βασανιστήρια αποτελούσαν μια σπάνια πρακτική για την πρώιμη μεσαιωνική Ευρώπη και γενικά ασκούσαν μόνο εναντίον εκείνων, οι οποίοι δεν είχαν την ιδιότητα του πολίτη, όπως οι σκλάβοι και οι αλλοδαποί. Σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, οι πολίτες βασανίζονταν κυρίως όταν υπήρχαν ισχυρά αποδεικτικά στοιχεία προδοσίας. Επίσης, τα βασανιστήρια χρησιμοποιήθηκαν περιστασιακά εναντίον πολιτών, οι οποίοι είχαν επιδείξει κατ' επανάληψη εγκληματική συμπεριφορά ή διέθεταν κακή φήμη από προηγούμενες πράξεις τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα βασανιστήρια επιτρέπονταν εφόσον υπήρχε προγενέστερο ποινικό μητρώο ή κακή φήμη σε συνδυασμό με εμπεριστατωμένες αποδείξεις. (Peters 1996: 36-39).

4. Σχολιασμός

4.1 Κειμενική Ανάλυση

Η εργασία αυτή αποτελεί μετάφραση ενός άρθρου με γλώσσα-πηγή την αγγλική, και γλώσσα-στόχο την ελληνική. Το κείμενο-πηγή συντάχθηκε το 2007 από τον Christofer J. Einolf, ειδικό στην διαχρονική μελέτη των βασανιστηρίων και αποτελεί ειδικό κείμενο, χωρίς να περιέχει ειδική ορολογία. Σύμφωνα με τον Κελάνδρια (2007: 57), ως «ειδικό» ορίζεται κάθε κείμενο, το οποίο μεταφέρει μια ειδική πληροφορία ασχέτως των εκάστοτε αναλογιών κοινής και ειδικής γλώσσας και της ποσότητας ειδικής ορολογίας που περιέχει και που η βασική του λειτουργία είναι πληροφοριακή. Η προσέγγιση του κειμένου έγινε σύμφωνα με τις λειτουργικές στρατηγικές, όπως διατυπώθηκαν από τους Holz-Mänttari και Vermeer. Με βάση την Θεωρία του Σκοπού, κατά την μεταφραστική διαδικασία πρωτίστως λαμβάνεται υπόψιν η λειτουργία του κειμένου-πηγή, η οποία σύμφωνα με τον Vermeer (1989a: 95) αναφέρεται στην πραγματική ή υποτιθέμενη σημασία ενός κειμένου από την σκοπιά του δέκτη. Στο συγκεκριμένο κείμενο-πηγή και σύμφωνα πάντα με το μοντέλο της Nord, η λειτουργία του είναι αναφορική-πληροφοριακή. Το κείμενο-πηγή δηλαδή αφορά σε αντικείμενα και φαινόμενα του κόσμου ή ενός συγκεκριμένου κόσμου (Κελάνδριας 2016: 144).

Σκοπός τόσο του πρωτοτύπου, όσο και του μεταφράσματος είναι να πληροφορήσει τον ακροατή και γι' αυτό το λόγο το περιεχόμενο του πρωτοτύπου, το οποίο είναι κατανοητό δίχως ιδιαίτερες δυσκολίες, πρέπει να αποδοθεί με ιδιαίτερη προσοχή. Αποδέκτες του άρθρου θα μπορούσαν να είναι ιστορικοί, αναλυτές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κοινωνιολόγοι, ενώ χάρη στην έλλειψη ειδικού λεξιλογίου το κείμενο μπορεί να γίνει αντιληπτό και από το ευρύ κοινό. Παρουσιάζει όμως ιδιαίτερο

ενδιαφέρον, αφού τα στοιχεία που παρατίθενται είναι απλά δοσμένα, αλλά και η έρευνα στο σύνολο της δεν απαιτεί κάποιο επιστημονικό υπόβαθρο από τον αναγνώστη. Το είδος του κειμένου-πηγή είναι πληροφοριακό-περιγραφικό, ενώ όσον αφορά το ύφος του, είναι σοβαρό, αλλά όχι ιδιαίτερα επίσημο. Επιπλέον, είναι λιτό, καθώς δεν υπάρχουν εκφραστικά σχήματα και περίπλοκο συντακτικό και διδακτικό, εφόσον παρέχονται αρκετές πληροφορίες σε όλη την έκταση του κειμένου. Η γλώσσα του κειμένου είναι απλή και εύληπτη, ενώ η χρήση του γ' ενικού προσώπου προσδίδει κύρος στον λόγο του και καθιστά αντικειμενικό τον συγγραφέα του άρθρου. Βέβαια, πρέπει να αναφερθεί ότι ο συντάκτης του κειμένου-πηγή δε διστάζει σε κάποια σημεία να χρησιμοποιήσει το α' ενικό πρόσωπο, προκειμένου να εκφράσει ορισμένες προσωπικές του εκτιμήσεις και απόψεις, αλλά και να επεξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο θα κινηθεί καθ' όλη την διάρκεια του κειμένου. Ως μέσο παρουσιάζεται η ιστοσελίδα «Sociological Theory», η οποία είναι μια μονόγλωσση ιστοσελίδα ενημερωτικού περιεχομένου.

Η δομή του πρωτοτύπου ακολουθεί πιστά τους κανόνες σύνταξης ενός άρθρου, περιλαμβάνει δηλαδή πρόλογο, με τον οποίο μας εισάγει στο θέμα που θα αναλυθεί, κύριο μέρος και επίλογο. Συγκεκριμένα, στον πρόλογο ο καθηγητής Einolf αναφέρεται στο γεγονός ότι τα βασανιστήρια συνεχίζονται με τις ίδιες μεθόδους μέχρι και τις μέρες μας. Επιπροσθέτως, παρουσιάζει εν συντομία τις κοινωνικές ομάδες που υποβάλλονται σε βασανισμό και τέλος αναφέρει συνοπτικά τους λόγους για τους οποίους τα βασανιστήρια αυξήθηκαν κατά τον 20^ο αιώνα. Στο κύριο μέρος εξετάζει όλα τα προαναφερθέντα και προσπαθεί να καταλήξει στον ορισμό των βασανιστηρίων, αναλύοντας όλα τα στοιχεία που έχει στην διάθεση του. Στον επίλογο του άρθρου, αν και δεν αποτελεί μέρος της εργασίας, συνοψίζονται οι θέσεις του αρθρογράφου και εκφράζονται οι ελπίδες του για μελλοντική χρήση της συγκεκριμένης μελέτης από τους υπέρμαχους των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σύμφωνα με την Nord (1997/2014:109) μια μετάφραση αφενός είναι ένα κείμενο που απευθύνεται στους δέκτες του και αφετέρου στον πολιτισμό-στόχο είναι ένα είδος υποκατάστατου ενός κειμένου του πολιτισμού πηγής. Συνεπώς οι λειτουργίες του πρωτοτύπου και του μεταφράσματος μπορεί να ταυτίζονται, αλλά και να διαφοροποιούνται. Στην προκειμένη περίπτωση παρατηρείται πλήρης ταυτοσημία πρωτοτύπου και μεταφράσματος. Έτσι, το μετάφρασμα έχει ως αποδέκτη τόσο το ευρύ κοινό όσο και ιστορικούς, αναλυτές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κοινωνιολόγους

, ενώ η λειτουργία του είναι αναφορική. Παράλληλα, το κείμενο-στόχος παρουσιάζει απόλυτη ταύτιση με το κείμενο-πηγή τόσο σε επίπεδο σκοπού, ο οποίος είναι πληροφοριακός, όσο και σε επίπεδο δομής, γλώσσας και ύφους. Τέλος, ούτε το μέσο διαφοροποιείται, καθώς το κείμενο-στόχος αναμένεται να δημοσιευθεί σε μια αντίστοιχη ιστοσελίδα ιδίου βεληνεκούς.

Όσον αφορά τα προβλήματα που εντοπίστηκαν κατά την μεταφραστική διαδικασία, η επίλυση τους δεν παρουσίασε ιδιαίτερες δυσκολίες. Σύμφωνα πάντα και με το μοντέλο που έχει παρουσιάσει η Nord (1991:46, Κελάνδριας 2016:141,142) τα προβλήματα που εντοπίστηκαν στο εν λόγω κείμενο χωρίζονται σε πραγματολογικά και διαγλωσσικά.

4.2 Μεταφραστικά Προβλήματα

4.2.1 Πραγματολογικά Προβλήματα

Η πρώτη κατηγορία μεταφραστικών προβλημάτων, με την οποία θα ασχοληθούμε, είναι τα πραγματολογικά. Σύμφωνα με την Nord (1991: 46, Κελάνδριας 2016:142), τα πραγματολογικά προβλήματα απορρέουν από τις διαφορές των επικοινωνιακών καταστάσεων εντός των οποίων χρησιμοποιούνται τα κείμενα αφετηρίας και υποδοχής.

Διαφορά στον χρόνο και τον τόπο

Σε ορισμένα ζεύγη κειμένων ο χρόνος και ο τόπος συγγραφής διαφέρουν σημαντικά. «Ένα είδος πραγματολογικών προβλημάτων αφορά την διαχείριση τοπικών και χρονικών προσδιορισμών σε ένα κείμενο αφετηρίας όταν το κείμενο υποδοχής συντάσσεται σε διαφορετικό χρόνο και τόπο» (Κελάνδριας 2016:142). Το κείμενο για το οποίο γίνεται η αναφορά συντάχθηκε το 2007, ενώ η μετάφρασή του πραγματοποιήθηκε το 2020. Αυτό σημαίνει ότι το πρωτότυπο και το μετάφρασμα έχουν 13 χρόνια διαφορά. Συνεπώς, η στρατηγική που ακολουθήθηκε επέβαλε την αλλαγή διαφόρων χρονικών και τοπικών προσδιορισμών από την γλώσσα-πηγή στην γλώσσα-στόχο, προκειμένου να αποφευχθεί η εσφαλμένη μεταφορά πληροφοριών και νοημάτων. Χαρακτηριστικά για το παραπάνω φαινόμενο είναι τα εξής παραδείγματα: «Today, torture is rarely practiced ... and prisoners of war», «This article argues ... historical periods», «Torture methods used in contemporary times ... with some exceptions» και «The most significant ... before the 20th century». Για την απόδοση των παραπάνω προτάσεων ακολουθήθηκε ένα μοντέλο προσαρμογής των χρονικών κυρίως προσδιορισμών και των χρόνων των ρημάτων. Συγκεκριμένα η απόδοση έγινε

ως εξής: «Κατά την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα ... αιχμαλώτους πολέμου», «Στο συγκεκριμένο κείμενο ... ιστορικές περιόδους», «Οι μέθοδοι βασανισμού ... πλην ελαχίστων εξαιρέσεων», «Η πρόσφατη αυτή καινοτομία ... πριν από τον 20^ο αιώνα». Κατά κύριο λόγο οι λέξεις και εκφράσεις «today», «recent» και «in contemporary times» αντικαταστάθηκαν και προσαρμόστηκαν με την φράση «κατά την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα», η οποία θεωρήθηκε ως η πλέον κατάλληλη απόδοση για τις παραπάνω περιπτώσεις. Επιπλέον, σε κάποιες περιπτώσεις όπου θεωρήθηκε απαραίτητο, άλλαξε ο χρόνος των ρημάτων από απλό ενεστώτα σε παρατατικό. Η επιλογή αυτή έγινε καθώς ο απλός ενεστώτας αναφέρεται σε μια πράξη που συμβαίνει στο παρόν, ενώ ο παρατατικός χρησιμοποιείται για να δηλωθεί μια συνεχιζόμενη παρελθοντική πράξη.

4.2.2 Διαγλωσσικά Προβλήματα

Η επόμενη κατηγορία προβλημάτων που εντοπίστηκε είναι τα διαγλωσσικά, τα οποία «απορρέουν από τις δομικές διαφορές στο λεξιλόγιο, τη σύνταξη και, γενικώς, τη δομή του ζεύγους γλωσσών (Nord 1991: 46, Κελάνδριας 2016:142).

Πολυσημία στην γλώσσα-στόχο

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά των ειδικών κειμένων είναι η ύπαρξη ορολογίας. Η έννοια της «ορολογίας» αποτελεί κομμάτι της ειδικής γλώσσας και «όταν αναφερόμαστε σε αυτή, εννοούμε το συγκεκριμένο λεξιλόγιο κάθε ειδικής γλώσσας, που εξυπηρετεί τις ανάγκες της» (Α.Parianou, P.Kelandrias, 2001:127). Οι όροι αυτοί, όμως, πολλές φορές έχουν δύο ή περισσότερες αποδόσεις, γεγονός που συνηθίζεται στα ειδικά κείμενα. Αρχικά, πρέπει να αναφερθεί ο όρος «torture», ο οποίος στο κείμενο-πηγή αποδίδεται (εκτός από torture) και ως «ordeal» και «torment». Στην μετάφραση αποδόθηκε ως «βασανιστήρια» ή «βασανισμός». Από την άλλη πλευρά, έχουμε τον όρο «citizenship», ο οποίος μέσα στο κείμενο συναντάται ως «ιδιότητα του πολίτη», αλλά και ως «ιθαγένεια». Βέβαια, πρέπει να αναφέρουμε ότι ο συγκεκριμένος όρος έχει και μια τρίτη σημασία, αυτή της υπηκοότητας. Οι αποδόσεις αυτές διαφέρουν μεταξύ τους, όμως αυτός ο διαχωρισμός, είναι θεμιτός, αφού ο σκοπός και το είδος του κειμένου μας επιτρέπει την χρήση του. Για έναν μεταφραστή η αναζήτηση της ισοδυναμίας είναι το βασικό ζητούμενο. «Για την σωστή επιλογή ισοδύναμου όρου και την αποφυγή της διπλής ορολογίας εξετάζουμε, κυρίως, το κειμενικό περιβάλλον και την επικοινωνιακή λειτουργία του κειμένου, που εκδηλώνονται, παραδείγματος χάριν, στο σκοπό του αποστολέα και το είδος του κειμένου» (Κελάνδριας 2007:149).

Τοπωνύμια

Στο κείμενο-πηγή υπάρχουν κάποια τοπωνύμια, τα οποία αποτελούν γεωγραφικές ονομασίες περιοχών, πόλεων, χωριών κλπ. Συγκεκριμένα, στο κείμενο-πηγή παρουσιάζονται οι όροι «Guantanamo Bay» και «Abu Ghraib prison», οι οποίες αποδόθηκαν ως «στον Κόλπο του Γκουαντάναμο» και «φυλακή Abu Ghraib». Παρατηρούμε ότι ακολουθήθηκαν διαφορετικές στρατηγικές για κάθε μια από τις περιπτώσεις, καθώς στην πρώτη περίπτωση το τοπωνύμιο μεταγράφηκε στην ελληνική, ενώ στην δεύτερη περίπτωση το τοπωνύμιο μεταφέρθηκε κατά λέξη. Φυσικά, αυτό συνέβη καθώς στην πρώτη περίπτωση η λέξη Guantanamo έχει περάσει στην ελληνικής γλώσσα λόγω της τεράστιας φήμης που απέκτησε και την γνωρίζει το ευρύ κοινό. Σχετικά με την δεύτερη περίπτωση, για λόγους ευφωνίας επιλέχθηκε η μεταφορά του όρου ως έχει.

Απαλοιφή

Η Απαλοιφή ανήκει στην κατηγορία των μικροστρατηγικών (micro strategies, Dorri, 2018), οι οποίες αποτελούν τις «τεχνικές» που ακολουθεί, καθώς και τις αποφάσεις που παίρνει ένας μεταφραστής κατά την διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας. Σύμφωνα με την Baker, απαλοιφή είναι «η παράλειψη ενός γλωσσικού αντικειμένου ελλείψει γραμματικών ή σημασιολογικών μοτίβων της γλώσσας-στόχου.» (Baker 1992:40, Vipin Kumar Sharma 2015:8). Στο κείμενο-στόχος δεν υπήρξε ιδιαίτερη ανάγκη για την χρήση αυτής της μικροστρατηγικής, συνεπώς η αλλαγή αυτή δεν είναι ιδιαίτερα εμφανής και δεν αλλοιώνει το νόημα του πρωτοτύπου. Άλλωστε, όπως έχει αιτιολογήσει πάλι η Baker (1992:40, Vipin Kumar Sharma 2015:8), «αυτή η στρατηγική ίσως ακούγεται κάπως δραστική, στην ουσία όμως η απαλοιφή δεν βλάπτει κατά την διάρκεια της μετάφρασης μιας λέξης ή ενός νοήματος». Συγκεκριμένα, στο κείμενο-πηγή υπάρχει η φράση «First an increase in the number ... enemy guerillas and partisans». Η απόδοση του κειμένου είναι η εξής: «Πρωτίστως, ο αυξανόμενος αριθμός ... κατεκτημένων πληθυσμών». Συνεπώς, παρέλειψα να μεταφράσω τον όρο «partisans», καθώς έχει πολύ κοντινή σημασία με την φράση «enemy guerillas».

Προσθήκη

Η προσθήκη ανήκει επίσης στις μικροστρατηγικές (Dorri, 2018: χ.σ) και «συχνά χρησιμοποιείται για την παροχή περαιτέρω πληροφοριών σχετικά με γεγονότα του παρελθόντος, το συγκεκριμένο και το ιστορικό υπόβαθρο και συνεπώς ενσωματώνει πληροφορίες και λειτουργεί επεξηγηματικά.» (Van Dijk (1988b), Vipin Kumar Sharma 2015:6). Το κείμενο-πηγή παρουσίαζε κάποιες ιδιαιτερότητες κυρίως όσον αφορά τα

ονόματα κάποιων ειδικών σχετικά με την μελέτη των βασανιστηρίων, καθώς και μελετητών και αναλυτών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία όμως δεν χαίρουν ιδιαίτερης αναγνώρισης στο ευρύ κοινό. Έτσι, προκειμένου να βοηθηθεί ο αναγνώστης, προστέθηκαν κάποιες πληροφορίες σχετικά με το όνομα και την ιδιότητα του καθενός. Συγκεκριμένα, τα ονόματα «Rejali», «Scarry», «Cingranelli» και «Richards» αποδόθηκαν αντίστοιχα ως «του Αμερικανού ακαδημαϊκού ειδικού στα βασανιστήρια, Darius Rejali», «Η Elaine Scarry (1985), διδάκτωρ του Harvard University των Η.Π.Α», «οι καθηγητές πολιτικών επιστημών και μελετητές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων David Cingranelli και David Richards». Τέλος, στο απόσπασμα «Not only could slaves ... in civil suits between free men» παρέστη η ανάγκη παρέμβασης στο πρωτότυπο, προκειμένου να καταστεί ευκολότερη η κατανόηση του πρωτοτύπου από το ελληνόφωνο κοινό. Έτσι προστέθηκε ο όρος «μαρτυρική κατάθεση» καθώς και η επεξήγηση του («μαρτυρική κατάθεση (ο δούλος υποβαλλόταν σε βασανιστήρια, την στιγμή που εκτελούσε το καθήκον του ως μάρτυρας σε αστικές αγωγές μεταξύ ελεύθερων ανθρώπων)»).

5. Επίλογος

Φτάνοντας στο τέλος της μεταφραστικής διαδικασίας, θα έλεγε κανείς ότι το κείμενο-πηγή κυμάνθηκε σε μέτρια διαβάθμιση δυσκολίας. Παρόλα αυτά, ο χρόνος που χρειάστηκε, προκειμένου να φτάσει σε ένα επιστημονικά αποδεκτό γλωσσικό επίπεδο ήταν μάλλον δυσανάλογος της δυσκολίας του. Το θέμα, το οποίο πραγματεύεται μια ιστορική αναδρομή στα βασανιστήρια, ήταν αρκετό, ώστε να κρατήσει το ενδιαφέρον μου ζωντανό, αλλά και να με κατευθύνει για μελλοντικές μεταπτυχιακές σπουδές μου στον ακαδημαϊκό κλάδο της ιστορίας. Η μεταφραστική διαδικασία ήταν ευχάριστη, αλλά γεμάτη εμπόδια, όμως με τα κατάλληλα εργαλεία που μου παρείχε το Τμήμα Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας, αλλά και έπειτα από προσωπική μου έρευνα σε βιβλία και πηγές σχετικά με την μεταφραστική διαδικασία, κατάφερα να τα επιλύσω με επιτυχία και να φέρω εις πέρας την παρούσα εργασία.

6. Βιβλιογραφία

- Ammann, Margret (2014). *Βασικές αρχές της Μεταφρασεολογίας*. (Μετάφραση από τα Γερμανικά: Ανθή Βηδενμάιερ, Δέσποινα Δ. Λάμπρου). Αθήνα: Δίαυλος.
- Baker, Mona (1992). *In Other Words*. London: Routledge.
- Dorri, Elham R. (2018). “On the Study of Creativity in Translation: the Case study of Journalistic Text”. Διαθέσιμο στο: <https://www.translationjournal.net/July-2018/on-the-study-of-creativity-in-translation-the-case-study-of-journalistic-text.htm> (08/09/2020).
- Nord, Christiane (1997). *Η Μετάφραση ως στοχευμένη δραστηριότητα*. (Μετάφραση από τα Αγγλικά: Σίμος Π. Γραμμενίδης, Δέσποινα Δ. Λάμπρου). Αθήνα: Δίαυλος.
- Parianou, Anastasia/Kelandrias, Panagiotis I. (2001). “Interactions between common and specialised language and translation problems of the new scientific terms (with examples from German, English and Greek)”. Leonel Ruiz Miyares/Daniel Escobedo Beceiro/Juan Ferrer Pérez/Gloria Corpas Pastor (eds.). *ACTAS-II, VII SIMPOSIO INTERNACIONAL DE COMUNICACION SOCIAL SANTIAGO DE CUBA*. La Habana: Editorial Academia. σσ. 126-131.
- Sharma, Vipin, Kumar (2015). “The Relevance of Addition, Omission and Deletion (AOD) in Translation. *International Journal of Translation* 27(1-2). σσ. 1-12.
- Κελάνδριας, Παναγιώτης (2007). *Η Μετάφραση των Οικονομικών Κειμένων*, Αθήνα: Δίαυλος.
- (2016). *Λειτουργική Διδακτική της Μετάφρασης*. Αθήνα: Δίαυλος.